
P r i k a z i i o s v r t i

Najnovija događanja oko Svećeničkog bratstva Pija X.

Već dugo nije neki događaj tako uzбудio Katoličku crkvu i javnost kao opoziv dekreta izopćenja četvorice biskupa iz Svećeničkog bratstva sv. Pija X. početkom ove godine. Budući da se u raspravi mnogi i različiti aspekti međusobno brkaju, u sljedećem prikazu pokušat ću razjasniti neke činjenice.

Svećeničko bratstvo sv. Pija X. (*Fraternitas Sacerdotalis Sancti Pii X.*) kanonski je godine 1970. osnovao mjesni biskup François Charrière u Lausanne-Genf-Fribourgu kao “pia unio” (ad experimentum na šest godina). Kad se je njegov osnivač nadbiskup Marcel Lefebvre sve većom kritikom počeo okretati protiv Drugoga vatikanskog sabora, na kojemu je i sam sudjelovao i čije je dokumente najvećim dijelom potpisao, mjesni je biskup Bratstvo ukinuo. Prije toga se po nalogu Pape jedna komisija kardinalâ bavila tim slučajem i opunomoćila biskupa da oduzme crkveno priznanje. Lefebvre i Svećeničko bratstvo iz formalnih razloga nisu priznali taj korak. Sveta Stolica, a i Papa osobno nekoliko su puta pak i javno potvrdili tu mjeru. Budući da je Lefebvre i nadalje redio svećenike, bio je suspendiran.

Kad je nadbiskup Lefebvre nakon neuspjelih pregovora s Vatikanom u ljeto godine 1988. za biskupe zaredio četiri svećenika iz spomenutog Bratstva da nastavi svoje djelo (tada je bio u 83. godini života), on je zajedno s pomoćnim biskupom Castrom Mayerom te četiri zaredenika upao u izopćenje prema kan. 1382 ZKP-a. Od tada se Svećeničko bratstvo nalazi izvan Katoličke crkve. Različita nastojanja oko posredovanja u tom slučaju pokazala su se bezuspješnima. Neposredno nakon biskupskih ređenja Papa Ivan Pavao II. utemeljio je komisiju *Ecclesia Dei* koja je trebala

skrbiti o onim članovima Bratstva koji su htjeli ostati u zajedništvu s Rimskom Stolicom. Neki su od tih svećenika zaista pristupili u Svećeničko bratstvo svetoga Petra, koje je u zajedništvu sa Svetom Stolicom. Sam Lefebvre nije poduzimao daljnja ređenja; jedan biskup iz Svećeničkog bratstva koji je zaređen kao nasljednik preminulog De Castra Mayera pristupio je poslije Katoličkoj crkvi.

Svećeničko bratstvo svetog Pija X. zastupa stajalište da Drugi vatikanski sabor ne stoji u tradiciji Crkve. To se ponajprije odnosi na izričaje o ekumenizmu, slobodi vjere i slobodi savjesti. Liturgijsku reformu Bratstvo smatra izrazom “protestantizacije” mise; navodno se u “novoj” misi odveć snažno naglašava karakter gozbe (gozba, dakle pričest, nije bitna za euharistiju, nego je u najboljem slučaju plod sakramenta), dok se karakter žrtve izgubio. Stoga se striktno odbacuje primanje pričesti stojeći i na ruku. Premda je osnivač Bratstva potpisao Koncilski dekret o liturgiji, pripadnici Bratstva misu slave samo u pretkoncilskom obliku. U svojim publikacijama i stajalištima Bratstvo dvoji je li nova misa uopće valjana; u najmanju ruku izražava sumnju u to.

Iz tih stajališta proizlazi logika po kojoj je prava katolička tradicija prisutna još samo u Svećeničkom bratstvu Pija X. “Rim”, dakle Katolička crkva na čelu s papom zabludila je te se mora ponovno vratiti na pravi put. Stoga Bratstvo nije priznalo ni izopćenje iz godine 1988., a pri dokinuću izopćenja početkom ove godine čuli su se glasovi da dokinuće zapravo nije bilo primjereno, nego je ono priznanje činjenice da Bratstvo nikada nije bilo izopćeno. Bratstvo priznaje Benedikta XVI. legitimnim papom (ne zastupa mišljenje da je sadašnje stanje stanje sedisvakancije), spominje ga i u liturgiji, ali se nada da će on okončati “novotarije” kojih je bilo u Crkvi. Motu proprio *Summorum Pontificum* kojim se u ljeto 2007. znatno olakšalo slavlje “stare” mise, Bratstvo smatra prvim korakom u pravom smjeru. No to još ni izdaleka nije dovoljno. Stajalište da se “Rim mora obratiti” (tako reče jedan od biskupa iz Bratstva u veljači 2009.) očituje se i u zajedničkom pismu njegovih biskupa kao reakciji na dokinuće izopćenja. Ondje se spominju “učenja koja stoje u suprotnosti sa stalnim učiteljstvom Crkve” te izražava nada da će Bratstvo “Svetoj Stolici pomoći kako bi protiv raspada vjere u nutrini Crkve iznašla primjerena sredstva ozdravljanja”.

U povijesti Crkve i u sociologiji religije spomenuti prijemor nije neki posebni i izvanredni proces. Poslije svakog ekumenskog koncila u Crkvi su maha uzimali prijepori oko prave njegove interpretacije. Nakon Prvog ekumenskog koncila, što je održan

325. u Niceji, koji je na još i danas važeći način formulirao kršćansku vjeru, prevladao je najprije arijanizam, koji je bio osuđen od Koncila. Desetljećima su arijanci bili većina među biskupima i njihova je vjera neko vrijeme bila čak vjera Carstva. U Zapadnome Rimskom Carstvu još su se stoljećima zadržali ostaci arijanizma dok taj način teološkog razmišljanja napokon nije iz povijesti iščeznuo. I prije sada prijepornoga Drugoga vatikanskog koncila, a nakon Prvog vatikanskog održanog godine 1870., Katoličku je crkvu zahvatila velika kriza iz koje je proizišla Starokatolička crkva. Njezino ime je njezin program: Ona polaže pravo na naslijeđe stare, istinske Katoličke crkve, a Crkva Prvoga vatikanskog navodno je pošla novim putem. Starokatolička crkva se konsolidirala i danas je pouzdan partner u ekumenskom pokretu. S povijesnoga gledišta Svećeničko bratstvo nije dakle nikakav nov fenomen. Ono za se tvrdi da je očuvalo pravu katoličku tradiciju i nauk, koje je "koncilska Crkva" navodno velikim dijelom napustila. Takav argument rabili su svi protivnici koncila, od arijanaca do starokatolika. Da bismo ga prosudili, moramo obratiti pozornost na prijeporne sadržaje.

Fundamentalističkom nazivamo onu skupinu koja već u svakom daljnjem organskom razvitku poklada vjere vidi izdaju i koja želi zamrznuti stanje Crkve u jednom određenom povijesnom vremenu. Taj fenomen prisutan je ne samo u Katoličkoj crkvi nego – s vrlo sličnim argumentima kao i kod Svećeničkog bratstva – i u dijelovima današnjeg pravoslavlja, osobito u Rusiji; nije rijetkost također na evangeličkom području. Kako je poznato, čak i muslimani i Židovi, kao i nemonoteističke religijske zajednice, imaju svoje fundamentaliste. Svima je strukturalno zajedničko da određeni fundament smatraju nepromjenjivim. Prema tome, svaka drukčija interpretacija znači izdaju vjere. Posljedice toga su hermetički stav prema van i snažna hegemonizacija prema unutra; i to je zajedničko svim spomenutim skupinama.

Naravno, svaka religijska zajednica ima svoje temeljne sadržaje, koje smatra nepromjenjivima. Međutim, ipak je pitanje što je sa stajališta trajnosti vjere i prakse esencijalno, čega se one ne mogu odreći, a što se pak tijekom unutarnjeg razvitka i izvanjskih utjecaja legitimno može, dapače i mora, mijenjati. Katoličko kršćanstvo dobar je primjer za to jer se uvijek iznova upuštalo u društvene i političke okolnosti te se na taj način i samo mijenjalo, ne odričući se temelja svoje vjere. Bez obzira na uvjerenje o povijesnom kontinuitetu, uvijek su postojali lomovi. Mnogi fenomeni katoličanstva, od papinskog primata do latinske mise,

nastali su povijesno. Budući da se Katolička crkva shvaća kao zajednica u kojoj tradicija ima konstitutivnu ulogu, ta povijesnost njezine crkvenosti nije u načelu problem. Crkva je dapače prisiljena da u novim prilikama vremena preispituje konkretni izraz svoje crkvenosti i svojega nauka te ih iznova formulira. Ona je to u svojoj povijesti uvijek i činila. Povijesno gledano, "homousios" Nicejskog sabora je novost: Crkva je u konkretnoj povijesnoj situaciji, u kontekstu grčkog mišljenja, prihvatila nazivlje i način razmišljanja toga svijeta da bi primjereno izrekla svoju vjeru. U određenom smislu Nicejski je koncil dakle bio radikalno nova orijentacija mlade Crkve jer je napustila biblijski način govora i tako kršćanstvu pružila mogućnost da u novim okolnostima sebe razumljivo protumači. Ne treba tradiciju Crkve zamišljati odveć statičnom, ona uvijek ima važnu dinamičku dimenziju.

Svećeničko bratstvo Pija X. vidi u Drugom vatikanskom saboru preokret u kojemu je Crkva napustila svoju tradiciju. Time je, smatraju njegovi pripadnici, stvoreno nešto novo, što više nije katoličko. Tu razliku samo Bratstvo kao i široki dijelovi javnosti ponajviše vide u liturgiji, koju je Koncil reformirao. Pomnijim promatranjem, međutim, pokazuje se da u biti spomenute kritike stoji odbijajući stav prema modernizmu ili, štoviše, prema činjenici da se Crkva upustila u razgovor s modernom. Drugi je vatikanski sabor samo reagirao na činjenicu da je Crkva u jednom drugačijem, novom svijetu živjela i djelovala. Odgovorio je na pitanje kako se kršćanska poruka, kako se katolički nauk u jednom takvom svijetu može i mora formulirati. Katolička crkva je za taj odgovor sebi uzela puno vremena jer se u 19. stoljeću bila suprotstavljala razvoju svijeta ponajviše ustrajući na starim formama, što je dijelom imalo katastrofalne posljedice, kao što su otuđenje velikih dijelova radničke klase, slabljenje vjerodostojnosti i gubitak autoriteta. Ipak valja reći: Crkva svoj nauk ne prilagođuje prilikama vremena iz taktičnih razloga, nego se mora upustiti u promijenjene okolnosti vremena upravo zato jer je to katolička tradicija, jer Crkva uvijek reflektira novu situaciju i razvija svoj nauk i svoju praksu – kako je to već učinio Nicejski koncil.

Svećeničko bratstvo međutim smatra da je razvitak Crkve završen sredinom 20. st. Pozicioniranje Crkve koje je nakon toga uslijedilo za Bratstvo je protivno katoličkoj tradiciji. Pritom ono kao najvažnije točke spominje navodne ustupke prema "modernizmu". Pod tim povijesno opterećenim pojmom koji zapravo znači nešto posve drugo, osobito se navodi da Katolička crkva osim pripadništva njoj samoj priznaje druge mogućnosti spasenja.

Zato kod tih odijeljenih grupacija na jak otpor nailaze osobito oni dekreti Drugoga vatikanskog sabora koji priznaju i uključuju vjersku slobodu i slobodu savjesti, a time mogućnost spasenja izvan Katoličke crkve. Na taj se način dade shvatiti i njihov odnos prema židovstvu: Svećeničko bratstvo nije doduše u načelu antisemitski nastrojeno (izuzevši posve neprihvatljive iznimke koje su izišle na vidjelo posljednjih mjeseci); ono je međutim prožeto snažnim teološkim antijudaizmom, koji se temelji na uvjerenju da i Židovi, da bi se spasili, moraju priznati Krista Mesijom, a oni to pak ne čine. Taj je antijudaizam zbog toga tako snažan jer se Židovima spočitava kako su upravo oni mogli i morali spoznati Isusa kao Mesiju; činjenica da usprkos tome ustraju u svojoj "zabludi", čini u očima pripadnika spomenute teze njihovu krivnju tako velikom. Da Svećeničko bratstvo do danas rabi molitveni zaziv Velikog petka iz staroga Obreda (ne onoga što ga je prošle godine Papa formulirao, nego iz onoga što se upotrebljavao do godine 1959.), treba promatrati u već spomenutom kontekstu: Potrebno je moliti za obraćenje Židova, da se spase. Sve to međutim ne odgovara uvjerenju Katoličke crkve, prema kojemu Židovi "ostaju vrlo dragi Bogu čiji su darovi i poziv neopozivi" (Drugi vatikanski sabor, *Nostra aetate* 4).

Hermeneutski postupak da se uskrati priznavanje Drugoga vatikanskog koncila sastoji se u tome da ga se shvati kao pastoralni koncil koji nije imao pretenzija formulirati dogme te stoga i uživa samo ograničeni autoritet. U shvaćanjima Svećeničkog bratstva često susrećemo stajalište da se kao katolik koncilске izričaje može prihvatiti ili odbaciti, da oni nisu obvezujući.

Zaista je upravo nakana Koncila bila da u pastoralnoj odgovornosti rastumači crkveni nauk prema svijetu, a ne da isključi krivovjernike. U toj je perspektivi sebe shvatio kao "pastoralni koncil" (s obzirom na tu točku Svećeničko bratstvo argumentira kao da je pastoral nešto manje važno). Ipak, upravo se u tome prepoznaje učiteljska nakana, a time i autoritativni izričaj. Drugi je vatikanski htio, najvećim crkvenim autoritetom, koji je svojstven Koncilu (kao i papi), svojim pastoralnim usmjerenjem pozicionirati Crkvu u svijetu druge polovice 20. stoljeća. Način kako je to učinio, ima značenje posve dubokog teološkog iskaza. Ideja pak da stoga katolik Koncilu duguje manju poslušnost, nema uporišta ni u katoličkoj tradiciji ni u izričajima Koncila; ona je proizvoljna.

Ipak, i bez obzira na to ima dovoljno koncilskih formulacija u kojima je Crkva posve svjesna svojega autoriteta pa se za nj i zalaže. Dva najvažnija dokumenta jesu "dogmatske" konstitucije,

a i inače ima dogmatskih izričaja. Predmet razgovorâ koji bi se sada trebali voditi između Crkve i Bratstva bit će vjerojatno odnos prema tvrdnji: Budući da Koncil nije nužan za spasenje, Bratstvo ga i ne mora priznavati. U slučaju da se osnuje osobna prelatura za članove Svećeničkog bratstva, trebat će voditi računa o tome da se poštuje Koncil u svim svojim aspektima.

Samim dokidanjem izopćenja prvi put je u povijesti nastala situacija da se izopćenici ponovno primaju u Crkvu, a da ne moraju priznati nauk Crkve. Izjave odgovornih članova Svećeničkog bratstva i njihovi javni stavovi idu u tom smjeru: Rim mora popustiti i priznati da je Bratstvo zastupalo ispravnu poziciju; tek je onda moguće sjedinjenje. Prema napisima njemačke web stranice Bratstva (www.fsspx.info) “tradicionalni katolik” “ne može prihvatiti” motu proprio *Summorum Pontificum* kojim je Papa 2007. dopustio staru misu i htio Bratstvu izići ususret. Taj papinski tekst nije, dakle, otvorio mogućnost da se Bratstvo približi Crkvi, nego je, obrnuto, Crkvu više približio Bratstvu, premda još ne u dostatnoj mjeri.

Posljedica je moderniteta da Crkva kao i druge ustanove i načela više ne posjeduje neupitan autoritet. Ona svoju poziciju jednako kao i sve druge osobe i institucije mora opravdati pred forumom uma. Više ne postoje neupitne datosti pa je i Crkva dužna obrazlagati svoje stavove. Iz te situacije nema izlaza niti ima povratka natrag. Crkva pritom nema izbora, jer živi u ovome svijetu i jer se drukčije uopće ne bi mogla izražavati. Otuda za Svećeničko bratstvo proizlazi defenzivni stav: Ono svijet prosuđuje kao neprijateljski, naspram kojemu mora nepromijenjeno braniti crkveni nauk. Da se ta zadaća uvijek odvija u određenom kontekstu i da se značenje pojmova mijenja, to, pak, Bratstvo ne vidi.

(S njemačkog preveo: *Nediljko A. Ančić*)

Thomas Bremer, Münster
e-mail: th.bremer@uni-muenster.de